

KOHALUGU

1. Õppeaine rakendamise põhjendus

Üleilmastumis- ja infoajastul on paratamatu, et koolis tutvustatakse nii Euroopa kultuuripärandit kui ka maailma eri areaalide kultuure. Samal ajal jätab Eesti ja Euroopa kesksus tänapäeva koolis piisava tähelepanuta kõige madalama ja lähema – kohaliku tasandi, mis koolilast päevast-päeva ümbritseb (kohalik elu-olu, paikkondlik eripära ja kultuuritraditsioonid, kohalik keel jms). Kui meedia eri kanalid, õppekirjandus ning Eesti ja Euroopa sümbolid kõnelevad päevast-päeva kõigest sellest, mis leiab aset *kusagil mujal* ja isiksustest, kes teevad oma suuri tegusid *kusagil kaugel*, arvab ka kooliõpilane, et kui tahta elus midagi korda saata, on ainus võimalus oma kodukandist kiiresti lahkuda. Kui aga noor oma ümbruskonda, paikkondlikku kultuuri ning keelelist eripära põhjalikumalt tunneb ja hindab, tekib tal ajapikku vastutustunne oma kodupaiga ees. Kui siis koolist saab kaasa ka teadmisi ja oskusi kohaliku kultuuripärandi tänapäeva võimalustega sidumiseks, on täiskasvanuna lihtsam leida uusi võimalusi oma kodukandi elu edendamiseks.

2. Õppesisu ja -korralduse alused

Kohaloo õpetuse kavandamine ja korraldamine lähtub järgmistest põhimõtetest:

- 1) kohalugu on õppeaine, mis toetab rahvusliku ja piirkondliku identiteedi kujunemist, rahvuskultuuri säilimist ja kestmist;
- 2) kohalugu käsitleb integreeritult kodulinna/kodukoha loodus-, kultuuri-, haridus-, majandus- ja töökeskkonda ning selle toimimist ajaloolises kujunemises;
- 3) koduloo ainekava temaatilised rõhuasetused on kooliastmeti erinevad, lähtuvalt õpilaste eest ja kogemustest;
- 4) linnade/maakondade kohaloo ainekavad on oma õppesisult erinevad, kuivõrd on erinev õpilaste looduslik ja kultuuriline keskkond;
- 5) kohaloo ainekava kohalik õppesisu täpsustatakse maakonna/linna koolide koostöös;
- 5) kohalugu õpitakse igal kooliastmel 35 tundi, kokku vähemalt 140 tundi; murdekeele ja kirjanduse õppe korral kuni 420 tundi.

3. Õppe-eesmärgid

Koduloo õpetus taotleb, et õpilane:

- tunneb ja väärtustab oma kodulinna/ -koha ajalugu ja kultuuriväärtusi;
- tunneb kohalikke looduslikke vaatamisväärsusi, matkaradu;
- teab olulisemaid kohalikke majandus- ja tööstusobjekte;
- tunneb kohaliku murret, teab selle keelelisi erisusi;
- tunneb kohaliku päritolu vanasõnu, kõnekäände, rahvalaule, muistendeid;
- väärtustab oma kodukohta ja selle eripära: keelt, kombestikku, omakultuuri;
- teab kohaliku päritoluga kirjanikke, kunstnikke, muusikuid ja nende loomingut,
- väärtustab oma kodupaika ja selle tundmist;
- tunneb huvi oma paikkonna kultuuri ja sealt pärit kirjanike loomingu vastu;
- tunneb kohalikke kultuuritraditsioone (käsitöö, rahvarõivad; külakultuur, laulu- ja tantsupeod);
- oskab hankida koduloolist teavet eri allikatest (sh turismiinfo), seda korrastada;
- oskab tutvustada kodulinna/kodukoha vaatamisväärsusi klassi/kooli külalistele.

4. Ainekava ülesehitus ja koostamine

- 1) Kohaloo üleriigiline ainekava on raamainekava, mis määrab kindlaks kõigile Eesti koolidele ühised õpetuse eesmärgid, õppesisu põhikomponendid, õppekorralduse ja taotletavad õpitulemused ning õpetuse piirkondliku diferentseerimise võimalused;
- 2) ainekava koostatakse kooliastmeti;
- 3) piirkonna/maakonna/linna ainekava määrab üldjoontes kindlaks lokaalse õppesisu, sh murdekeele õppe ulatuse ja sisu, ning aine õppekorralduse, arvestades kohalikke tingimusi ja võimalusi;
- 4) piirkonna/maakonna/linna ainekava täpsustatakse koolide ainekavades;
- 5) maakonna/linna ainekava on aluseks õppekirjanduse koostamisele.

5. Õppesisu valdkonnad

Murdekeel, rahvaluule, kirjandus

Kodumurre, selle võrdlus kirjakeelega, erijooned (hääldus, keelestruktuurid, sõnavara). Kodumurdest kirjakeelde tulnud sõnad. Murdekeelsed kohanimed, nende etümoloogia. Murdekeele õpe. Murdekeelsete tekstide lugemine, nende keelekasutuse analüüsimine; murdekeelsete tekstide, sh dialoogide kirjutamine igapäevaelu teemadel. Murdekeelsed rollimängud. Kohaliku ajalehe tekstide lugemine, uudiste ja kuulutuste koostamine kohaliku ajalehe jaoks. Murdekeele nurk kooli ajalehes. Osavõtt murdekeelsete kirjatööde võistlusest.

Rahvaluule: kohalikud muistendid, vanasõnad, mõistatused; rahvalaulud ja rahvajutud; laulu- ja tantsumängud.

Kohalikku päritolu kirjanikud, nende kodukohaga seotud või sellest inspireeritud teosed. Teoste lugemine ja analüüs. Õppekäigud kirjanike sünnikohtadesse, nende elu ja loomingut esitlevatesse muuseumidesse. Murdekeelse luule ning lühiproosa pähe õppimine ja esitamine tunnis. Murdekeelsete tekstide esitamise konkursi korraldamine koolis.

Loodus

Piirkonna/maakonna tähtsamad pinnavormid ja loodusvarad. Tuntumad jõed ja järved. Kohalikud metsad ja sood, nende taimestik ja loomastik. Tuntumad looduslikud vaatamisväärsused, sh hiied, vanad mõisapargid, nende liigirikkus. Matkarajad.

Ajalugu

Vanimad asula- ja linnusekohad; kultusepaigad; tähtsamad arheoloogilised leiukohad. Olulisemad ajaloosündmused seostatuna Eesti ajalooga. Tähtsamad ajaloomälestised ja oluliste ajaloosündmustega seotud paigad.

Paikkonna taluelu/linnakodaniku elu minevikus: ehitised, majariistad, rõivastus, toidud, tähtsamad tööriistad.. Tähtsamad tööd: põllutööd, jaht, kalapüük. Käsitöö liigid ja -vahendid. Taimedega värvimine. Vanaaegsed mänguasjad, nende valmistamine. Töö- ja pidurõivad, sh rahvarõivad. Rahvalikud pühad. Tähtsamad kirikupühad. Õppekäigud koduloo- või ajaloomuuseumi.

Enda ja oma perekonna lugu kohaliku ajaloo taustal

Maakond

Territoorium, piirid, sümbolika. Kihelkondlik jaotus, tähtsamad kihelkonnakeskused. Naabrid. Elanikkond, murdekeele kõnelejate arv ja paiknevus. Olulisemad keelelised erijooned piirkonniti.

Kultuuriloolised vaatamisväärsused (nt mõisad, muuseumid, mälestusmärgid, kirikud, kalmistud, ohvrikivid, hiied). Kohalikud kultuuriasutused, kultuuri- ja haridustegelased; koduloouurijad. Traditsioonilised kultuuriüritused: laulupäevad, tantsupeod, näitused, vabaõhuetendused ja -kontserdid vms. Kohaliku käsitöö liigid, tuntud meistrid ja ettevõtted. Olulisemad tootmisharud ja ettevõtted. Turismitalud ja loodusrajad.

Linn

Ajalugu, sümbolika. Linnaosad. Ajalooline keskus: kultuuriväärtusega ehitised, arhitektuur, mälestusmärgid. Nüüdisarhitektuur. Kultuuriasutused (muuseumid, kirikud, kalmistud, teatrid, spordirajatised, lauluväljak; botaanikaaed, loomaaed jms) ja nimekad kultuuritegelased. Traditsioonilised kultuuriüritused (nt laulu- ja tantsupeod, festivalid, kontserdid, näitused, vabaõhuetendused). Olulisemad tootmisharud ja ettevõtted.

6. Ainekava koostamine ja rakendamine

Eesti on hoolimata oma väiksusest nii kultuuriliselt, looduslikult kui ka elukorralduselt küllalt mitmekesine, mistõttu kohaliku kultuuriloo, keele ja omakultuuri õppe sisu sõltub oluliselt paikkondlikust eripärast. Seetõttu on enesestmõistetav, et kohalikkude ainekava ja murdekeele õpet hõlmav ainekava võib olla paikkonniti väga erinev ja selle koostamine eeldab eri valdkondade asjatundjate osalust. Kohaloo ainekava võiks koostada ühistööna kohalikud asjatundjad – õpetajad, muuseumitöötajad, koduloolased, loodusuurijad, ettevõtjate ja omavalitsusasutuste esindajad. Koostöö maakonna õpetajate aineseksioonide liikmete ja/või piirkonna koolide vahel võiks samuti anda häid tulemusi. Piirkondlik ainekava peaks lähtuma paikkonna eripärast, kuid andma kooli ainekava koostajatele kohaliku eripära arvestamiseks küllaldaselt vabaduse. Näiteks murdekeele õppe osakaal võib olla eri piirkondade ainekavades küllaltki erinev.

Soovitav oleks kohaliku ainekava õpet nii koolide- kui ka klassidevaheliselt diferentseerida, s.o rõhuasetused võivad olla erinevad. Mõnedes koolides on õpilased aastaid koostanud huvitavaid kodulootöid, teistes koolides on edukalt korraldatud kohaliku käsitöö õpet. Et igas klassis on alati koos erinevate võimete ja huvidega lapsi, saab neile anda erinevaid ülesandeid. Ainekava koostajad peaksid silmas pidama, et ainekava pakuks jõukohaseid ülesandeid igas vanuses kooliõpilastele. Samas on oluline, et kooli lõpuks kujuneks õpilasel oma paikkonnast mitmekülgne ja terviklik ülevaade. Õpetus ei tohiks liigselt keskenduda minevikusündmustele, minevikku tuleks tänapäevaga siduda, neid omavahel võrrelda – see lihtsustaks ka kohapealsete probleemide lahendamist tulevikus.

Ainekavade koostajad võiksid piirkonniti omavahel koostööd teha, sest hoolimata erinevast keelemurdest ja kommetest on paikkondlikud ja keeleõpetuslikud probleemid tihti sarnased. Loodetavasti pakub käesoleva aruande lisana esitatud kohaloo näidisainekava “Lõunaeesti keel ja kultuurilugu” (Lisa 2) mõtteainet ja tuge ka teiste piirkondade asjahuvilistele, eeskätt tartlastele, mulkidele ja setudele oma kohaloo ainekava koostamisel. Õppekirjanduse koostamine ja kirjastamine võiks sündida piirkonna asjatundjate koostöös ja kohalike omavalitsuste toel.